

ІННОВАЦІЙНИМ ШЛЯХОМ ДО СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

Міжнародна конференція «Суспільство, засноване на знаннях: нові виклики науці і вченим»

(Київ, 23–27 листопада 2005 р.)

Початок третього тисячоліття характеризується новими тенденціями в цивілізаційному розвитку, спільною основою яких є небачені раніше масштаб і швидкість поширення у суспільній практиці наукових знань. Наука та її технологічне застосування стають головним джерелом економічного зростання, найпотужнішою зброєю у конкурентній боротьбі економік і воєнних протистояннях. Розмах змін і масштаби нових можливостей, які відкриває інтелектуальна революція, зумовлюють спрямованість вектора цивілізаційного розвитку на побудову суспільства, заснованого на знаннях. І хоча сьогодні ще немає достатньо аргументованої теорії, яка пояснює всебічні аспекти нового історичного феномена, дедалі більше країн прагнуть розвиватися інноваційним шляхом, що веде до знанневого суспільства. Об'єднана Європа навіть визначила термін досягнення країнами-членами ЄС цієї мети — 2010 рік.

Очевидно, що ідея побудови знанневого суспільства може успішно реалізуватися тільки за умови створення якісно нових систем, які виробляють наукові знання. Брак знань, прогалини в освіті, нездатність суспільства продукувати і використовувати знання в наростаючих масштабах роблять його неконкурентоспроможним у світовому змаганні, відтісняють на узбіччя цивілізацій-

ного розвитку. Міжнародна конкурентоспроможність економіки і соціальний розвиток будь-якої країни нині прямо залежать від можливостей власного інтелектуального потенціалу, темпів його зростання та ефективності реалізації.

Уявлення про світову науку перестало бути метафорою, а все більше стає реальністю: як сукупності знання, зразків комунікації й експертизи соціально-економічних проектів, типів взаємодії професіоналів. Радикально змінився внесок науки у процес технологічних інновацій, розширилося уявлення про технології взагалі. Розвиток суспільства дедалі більше залежить від соціальних, інформаційних, культурних, політичних технологій та інновацій. Наука опиняється у центрі сфери політичного регулювання суспільних процесів. Ідеологічні засади європейської науково-інноваційної політики, сформульовані у березні 2000 р. на Лісабонській зустрічі представників країн Європейського Союзу, завдання створення європейського наукового простору, інтеграції десятків країн, що істотно різняться за історією, культурою, політичними і науковими традиціями, рівнем розвитку науки і технологій, потребують досягнення консенсусу серед учених щодо нових механізмів організації досліджень, визначення пріоритетів, методів і

методичного інструментарію проектування наукової політики.

Саме цими обставинами була ініційована міжнародна конференція «Суспільство, засноване на знаннях: нові виклики науці і вченим». Її організували Міжнародна асоціація академій наук, Національна академія наук України і Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України за підтримки ЮНЕСКО та Міністерства освіти і науки України. Метою конференції був обмін досвідом у дослідженні проблем, що виникли перед наукою у зв'язку з переходом до суспільства й економіки, заснованих на знаннях, ознайомлення з новим інструментарієм вивчення наукових систем й інтелектуального потенціалу різних країн, обговорення питань, породжених розширенням міжнародної наукової співпраці, необхідністю рівноправного діалогу з урядами щодо підтримки науково-інноваційного розвитку.

Перше пленарне засідання вів президент НАН України академік НАН України *Б.Є. Патон*. У центрі уваги були доповіді першого віце-президента НАН України академіка НАН України *Анатолія Шпака* і професора *Бориса Маліцького* (Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України) — «Пошук відповідей на виклики науці і вченим, що висувуються суспільством, заснованим на знаннях»; професора *Бориса Санто* (Угорщина) — «На шляху до глобального інтелектуалізму». Питанням кадрового забезпечення досліджень були присвячені доповіді віце-президента НАН України академіка НАН України *Віталія Походенка* — «Підходи до розв'язання проблеми поповнення і закріплення молоді в науці: досвід Національної академії наук України»; заступника голови Сибірського відділення РАН академіка *Ренада Сагдєєва* — «Закріплення молоді в науці: проблеми і шляхи їх розв'язання». На засіданні також виступили: президент НАН

Азербайджану *Махмуд Керімов* — «Проблеми науки у системі державних пріоритетів»; президент НАН Республіки Казахстан *Мурат Журінов* — «Про роль науки у суспільстві: казахстанський досвід»; президент Академії наук Таджикистану *Мамодшо Ілолов* — «Наука і суспільство: світло і тіні».

На другому пленарному засіданні з доповідями виступили: президент Академії педагогічних наук України академік НАН України *Василь Кремінь* — «Система освіти України: сучасне і майбутнє у контексті суспільства, заснованого на знаннях»; проректор Московського фізико-технічного інституту професор *Віктор Школьников* «Московський фізтех шукає таланти»; директор Інституту молекулярної біології і генетики НАН України академік НАН України *Ганна Єльська* «Науково-освітні центри як можливі чинники інтеграції науки й освіти в Україні». Великий інтерес викликали також доповіді першого заступника міністра освіти і науки України *Андрія Гуржія* і кандидата фізико-математичних наук *Олександра Поповича* (Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України) — «Українська державна програма прогнозування: визначення горизонтів науково-технологічного й інноваційного розвитку»; заступника директора Російського НДІ економіки, політики і права в науково-технічній сфері професора *Олега Голиченка* «Основні виклики й економічні проблеми на шляху переходу Росії до суспільства, заснованого на знаннях»; директора департаменту науково-технічного й інноваційного розвитку Міністерства промислової політики України *Олексія Ноговіцина* — «Затребуваність інновацій — ключовий чинник реконструкції національної наукової системи».

Третє пленарне засідання розпочалося з доповіді в.о. віце-президента НАН України академіка НАН України *О.С. Онищенко* «Реформи в Національній академії наук України: прогнози та реалії». Директор Інституту

біоорганічної хімії і нафтохімії НАН України академік НАН України *Валерій Кухар* виступив з доповіддю «Етика вченого у побудові суспільства знань»; віце-президент Академії медичних наук України академік НАН України *Юрій Кундієв* — «Біоетика і виклики сучасної науки»; кандидат технічних наук *В'ячеслав Соловійов* (Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України) — «До нового розуміння змісту інноваційної культури суспільства».

Насиченим було заключне пленарне засідання конференції. Тон задав яскравий виступ директора Директорату з питань науки Європейської Комісії *Ахиліаса Мітосо* «Європа на шляху побудови суспільства, заснованого на знаннях». Цікаві доповіді виголосили професор Дипломатичної академії МЗС Росії *Євгеній Кутовой* — «Роль країн «великої вісімки» у створенні умов для формування суспільства, заснованого на знаннях»; директор Асоціації з кооперації науки й освіти Республіки Молдова академік *Андрій Андриєш* — «Розвиток інформаційної системи для науки й освіти — важливий фактор побудови в Молдові суспільства, заснованого на знаннях»; директор Інституту надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля академік НАН України *Микола Новіков* — «Інформаційна складова розвитку академічного інституту»; доктор фізико-математичних наук *Юрій Храмов* (Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України) — «Значення історії науки і техніки для розуміння процесу становлення суспільства, заснованого на знаннях».

За програмою конференції відбулися два симпозіуми і круглий стіл.

Симпозіумом «Наука і вчені у знаннєвому суспільстві» керували академік НАН України *Олексій Онищенко*, професор *Борис Санто* і кандидат економічних наук *Ігор Єгоров*. Основну увагу було приділено проблемам адаптації науковців до нових умов про-

ведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт й інноваційної діяльності. Головними напрямками обговорення були: роль фондів (національних та міжнародних) у стимулюванні досліджень і розробок; методичні доповіді, зокрема присвячені проблемам вибору індикаторів для адекватного відображення процесів розбудови суспільства, що базується на знаннях; результати реальних проектів, у тому числі соціологічних досліджень; порівняльний аналіз динаміки науково-технологічного та інноваційного розвитку різних країн; дослідження конкретних проблем, пов'язаних зі становленням суспільства, заснованого на знаннях.

З доповідями з цих питань виступили 23 фахівці з шести країн: кандидат фізико-математичних наук *Олександр Попович* (Київ), професор *Валерій Прокошин*, кандидат філософських наук *В'ячеслав Щербин* (Мінськ), професор *Олександр Дікусар* (Кишинів) — «Перехід до знаннєвої економіки і необхідність нарощування соціального капіталу науки»; заступник голови Ради Російського фонду фундаментальних досліджень *Віталій Конов* (Москва) — «Російський фонд фундаментальних досліджень: традиції та нові підходи»; заступник директора Білоруського фонду фундаментальних досліджень професор *Валерій Прокошин* і голова Наукової ради Білоруського фонду фундаментальних досліджень доктор фізико-математичних наук *Валентин Орлович* — «Фундаментальні дослідження — найважливіший чинник інноваційного розвитку суспільства знань»; доктор *Ютта Гюнтер* (Галльський інститут економічних досліджень, ФРН) — «Інноваційна співпраця у Східній Німеччині»; доктор *Андреа-Клара Мунтяну* (Інститут національної економіки, Румунія, Бухарест) — «Інформаційно-комп'ютерні технології як елемент економіки, що базується на знаннях: порівняльний аналіз»; член-кореспондент АН Молдови *Борис Гаїна* (Кишинів) — «Рформа науки в Республіці Молдова»; дирек-

тор Центру системного аналізу і стратегічних досліджень НАН Білорусі *Сергій Дедков* (Мінськ) — «Інтеграційна стратегія на інноваційній основі»; кандидат економічних наук *Лариса Зубова* (Центр досліджень і статистики науки, Москва) — «Реформування державного сектору наукових досліджень і розробок у Росії: досвід соціологічного дослідження»; менеджер з науки Британської ради (Київ) *Віктор Кириленко* — «Сучасні тенденції в наукових комунікаціях»; старший науковий співробітник *Ольга Андреева* (Центр досліджень і статистики науки, Москва) — «Тенденції у використанні глобальних мереж у корпоративному секторі економіки Росії»; *Єжи Сутель* (Національний контактний пункт Польщі з участі у дослідницьких програмах Європейського Союзу, Варшава) — «Використання інструментів Рамкової програми ЄС з досліджень для залучення польських учених у науковий простір Європи»; кандидат технічних наук *Олександр Дагаєв* (Інститут світової економіки і міжнародних відносин РАН, Москва) — «Інвестиції в економіку знань»; *Ганна Поболь* (Білоруський університет економічних досліджень, Мінськ) — «Проблеми розвитку підприємницьких навичок у вчених: аналіз досвіду країн Європи»; професор *Віктор Терехов* (Університет економіки і права «Крок», Київ) — «Франчайзинг як трансфер міжнародних інновацій»; професор *Василь Яцков* (Рада з вивчення продуктивних сил України НАН України, Київ) — «Знання як джерело зростання конкурентоспроможності країни»; професор *Георгій Лисиченко* (Інститут геохімії навколишнього середовища НАН України і МНС України, Київ) — «Конфліктні ситуації при розв'язанні міждисциплінарних питань»; кандидат економічних наук *Станіслав Романенко* (Київський славістичний університет) — «Деформація формування корпоративних структур у країнах з перехідною економікою як чинник, що перешкоджає розвитку»; кандидат економічних наук *Роман Заєць* — «Які знан-

ня й інновації потрібні для створення економіки, заснованої на мудрості?»; кандидат технічних наук *Володимир Денисюк* (Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України) — «Завдання комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок в умовах побудови знаннєвого суспільства».

Про актуальність розглянутих на симпозіумі питань свідчить велика кількість коментарів, запитань та коротких виступів з місць.

Роль фондів у фінансуванні наукових досліджень у пострадянських країнах залишається вкрай незадовільною. Сама організація їхньої роботи, зокрема процедури відбору та призначення експертів, потребують істотного поліпшення. Необхідно також суттєво збільшити частку фінансування досліджень, визначених на конкурсній основі.

Проблеми розбудови суспільства нового типу є міждисциплінарними, вони потребують об'єднання зусиль фахівців різних галузей науки і неупереджених професійних дискусій.

Досвід наукових установ, що успішно інтегрувалися у суспільство, засноване на знаннях, слід вивчати, узагальнювати і поширювати. Для цього варто було б започаткувати спеціальний друкований орган або розгорнути широке обговорення нагальних проблем на сторінках спеціалізованих видань.

Симпозіум «Молоді вчені і спадкоємність поколінь у науці» пройшов під головуванням професора *Валентина Онопрієнка*, кандидата економічних наук *Ольги Красовської* (Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України) і кандидата економічних наук *Ірини Дежиної* (Інститут економіки перехідного періоду, Москва).

Проблема спадкоємності поколінь науковців, збереження наукових шкіл, передачі традицій, умінь, навичок досліджень набула життєво важливого значення на всьому пострадянському просторі. Тенденції «старіння»

наукових колективів і «вимивання» молоді з науки призводять до перекачування інтелектуального потенціалу з держав з деструктивною економікою у розвинені країни, об'єктивно створюють умови для утвердження на пострадянському просторі економіки розподільчого типу. Така економіка нездатна забезпечити нарощування національного багатства, переорієнтувати виробництво на нові джерела економічного зростання — наукові знання, прогресивні технології. Серед проблем, присвячених основній темі, розглядалися й актуальні питання методології та соціології знанневого суспільства, підготовки молодшої зміни для науки й інноваційної сфери, стану наукових досліджень у вищих навчальних закладах, інновацій у системі освіти, приєднання вищої школи до Болонського процесу, філософської та методологічної підготовки наукових кадрів.

Переважна частина доповідей на симпозіумі, зокрема молодих дослідників, була присвячена кадровій ситуації у науці. Серед них доповіді *Ірини Дежиної* — «Кадрові проблеми в російській науці та ініціативи держави»; кандидата технічних наук, головного спеціаліста Національного інституту стратегічних досліджень (Київ) *Сергія Бублика* — «Вікова динаміка дослідницького потенціалу»; молодшого наукового співробітника Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України *Михайла Онопрієнка* — «Фазова динаміка наукової діяльності як модель вивчення змін у кадровому потенціалі академічної науки»; доктора економічних наук *Богдана Кияка*, кандидата фізико-математичних наук *Василя Кіблика* (Державний фонд фундаментальних досліджень, Київ) — «Фрагментарність вітчизняної підтримки молодих учених»; молодшого наукового співробітника Центру досліджень і статистики науки (Москва) *Марії Карліної* — «Кар'єра молодого вченого в Росії: «за» і «проти»; кандидата біологічних наук Інсти-

туту фізіології НАН Білорусі (Мінськ) *Світлани Пашкевич* — «Молодь Республіки Білорусь у сфері наукової діяльності»; аспіранта Західночеського університету (Чеська Республіка) *Ладислава Матоуша* — «Підтримка молодих учених у дослідженнях і розробках у Західній Богемії»; кандидата геологічних наук (НАН Республіки Вірменія, Єреван) *Сергія Аревшатяна* — «Деякі аспекти спадкоємності поколінь у НАН Республіки Вірменія».

Частина доповідей була присвячена проблемам методології та соціології знанневого суспільства. Їх проголосили доктор філософських наук *Валентин Онопрієнко* — «Інформація і знання в контексті проблематики знанневого суспільства»; провідний інженер ВАТ «Укртелеком» (Київ) *Захар Попович* — «Постдеформаційна криза інформаційного суспільства»; доктор філософських наук *Ілля Тимофєєв* (Інститут історії природознавства і техніки ім. С.І. Вавилова РАН, Москва) — «Раціональність і цінність істини в світлі метаісторичної концепції Хейдена Уайта»; доктор медичних наук *Юрій Дупленко* (Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ) і кандидат медичних наук *Сергій Бурчинський* (Інститут геронтології НАН України, Київ) — «Біоетична складова суспільства знань»; кандидат філософських наук *Ірина Дячук* (Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету, Київ) — «Науково-технічний прогрес та інноваційна діяльність в епоху постмодерну»; кандидат філософських наук *Людмила Шашкова* (Київський національний університет ім. Тараса Шевченка) — «Гуманітарне пізнання: проблеми методології»; викладач Національного авіаційного університету *Оксана Скиба* — «Стиль наукового мислення у контексті переходу до знанневого суспільства»; аспірантка Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України *Ольга Гороховатська* — «Моделювання сус-

пільства. Роль і місце вченого у суспільстві»; кандидат історичних наук *Валентина Артемова* (Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України) — «Економіка знань у документах міжнародних організацій»; аспірантка Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України *Наталія Полуянова* — «Співпраця НАН України і РАН у період трансформації наукових систем»; здобувачка Київського національного університету ім. Тараса Шевченка *Вероніка Самойленко* — «Інноваційна політика на макро- та мікрорівнях як стратегія конкурування у сфері знань і за допомогою знань».

Ще один блок питань, що обговорювалися на конференції, пов'язаний з проблемами підготовки кадрів для знанневого суспільства. На них сфокусували свою увагу кандидат історичних наук *Геннадій Черевичний* (Київський національний університет ім. Тараса Шевченка) — «Глобалізаційні виклики і вища школа України»; кандидат історичних наук *Галина Січкаренко* (Київський національний лінгвістичний університет) — «Вища освіта — ресурс суспільства, заснованого на знаннях»; професор Центру гуманітарної освіти НАН України *Вадим Свіриденко* — «Проблема філософської освіти майбутніх науковців у контексті ціннісних орієнтацій знанневого суспільства»; співробітники Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України *Катерина Лузан* та *Ольга Кот* — «Проблеми і перспективи розвитку Української академії аграрних наук: погляд експертів»; доктор економічних наук *Людмила Матросова* (Луганський національний педагогічний університет) — «Інтеграція науки й освіти в умовах глобалізації», кандидат фізико-математичних наук *Тетяна Пустильник* (Міжнародний університет фінансів, Київ) — «Організація наукової діяльності студентів комерційних вузів».

Отож можна підсумувати обговорення питань кадрового забезпечення науки. Проблема «старіння» і деградації кадрового потенціалу — це не тільки наслідок недостатнього фінансування наукових установ. Це проблема структурно-функціонального розстикування всієї системи науки. Справді, «вимивання» прошарку молоді з наукових колективів, розбалансування їх вікової структури спричинює не тільки прискорене «старіння» дослідницьких спільнот, а й розрив у ланцюзі спадкоємності у процесі відтворення наукових кадрів. Одночасно різко знизився рівень продукування нового знання, а старші покоління вчених, котрі нині домінують у науковій системі, втратили можливість передавати інтелектуальне надбання молодій генерації і виступати в ролі експертів при застатенні нового знання науковою спільнотою. Усе це призводить до кумулятивного негативного ефекту, який стає чинником незворотної деградації наукової системи.

Особливу тривогу викликає дисбаланс кадрової структури дослідників: у багатьох інститутах серед наукових співробітників переважають старші, фактично пенсійного віку покоління, й аспіранти. Окрім молоді, найбільших втрат зазнали середні вікові та кваліфікаційні групи науковців. Це зумовлює розбалансування системи кадрового забезпечення досліджень, що вже позначилося на темпах прирощення знання і створенні нових технологій.

Важливою обставиною скорочення притоку молоді в науку є зміна внутрішніх мотивацій і цінностей у молодіжному середовищі. Соціологи твердять про «революцію зрослих домагань» сучасної молоді, і ці її устремління дедалі більше переміщуються з науки у бізнес, політику, інформаційне обслуговування. Якщо за радянських часів наука і мистецтво були мало не єдиними сферами реалізації потенціалу творчої особистості, то нині з'явилося багато нових професій, що відкривають такі можливості. До того ж істот-

ним фактором стало різке зниження у суспільстві престижу науки і наукової праці. Змінюється і характер самої науки: говорити про «чисту» науку вже не доводиться — з'явився «сплав» науки і таких нових форм інтелектуального продукту, як високі технології, програмне забезпечення та ін. Усі ці чинники впливають на сприйняття молоддю науки як професійної цінності. Безперечно, необхідно підвищувати престиж ученого як пропагандою значення науки у сучасному суспільстві, так і забезпеченням науковців гідною платнею, що дає їм змогу займатися своєю справою, а не заробітком грошей «на стороні». Але не можна забувати і про те, наскільки важлива в цьому напрямі робота з молодим поколінням, насамперед для його професійного визначення.

І ще одна проблема: молоді сьогодні фактично закритий шлях у науковий менеджмент, навіть найздібніші не можуть стати керівниками не тільки інститутів, а й невеликих лабораторій. Але ж справжнє реформування системи науки можливе тільки через омолодження наукового менеджменту.

Говорячи про перепони у залученні молоді в науку, найчастіше називають низьку платню. Це справді так: молодіжний прошарок перебуває у найскрутнішому матеріальному становищі. У молодих науковців, окрім «голої» ставки, немає жодних доплат — за стаж, кваліфікацію тощо, які отримують дослідники старших поколінь, не кажучи вже про те, що зростаючий прошарок пенсіонерів, котрі продовжують працювати в науці, отримує в Україні пристойну наукову пенсію. До того ж молодь більше обтяжена житловими проблемами. Так що матеріальний чинник тут має досить істотне значення.

Проте самі молоді науковці в різних опитуваннях називають й інші фактори, що знижують привабливість праці у вітчизняній науці. Насамперед — це рівень лабораторно-технічної оснащеності і ресурсного забезпечення досліджень, який справедливо харак-

теризують як катастрофічний. Це відсуває вітчизняну науку з переднього краю досліджень, не дає змогу навіть талановитим науковцям розв'язувати найактуальніші сучасні проблеми. Сподіватися вирішити це питання якимсь разовим способом не доводиться. Не випадково відїзд обдарованих молодих дослідників за кордон багато в чому зумовлений саме цією проблемою, а вітчизняні інститути використовують міграцію учених для того, щоб хоча б частину досліджень виконати на зарубіжній лабораторній базі.

Серед інших проблем — нерозвинена інфраструктура науки, відсутність ефективного зв'язку науки і виробництва, низький рівень наукового менеджменту, мізерна частка високотехнологічної вітчизняної продукції. Істотними є також проблеми інформаційного забезпечення, доступу до сучасних інформаційних ресурсів: наукової періодики, Інтернету тощо. Фактично відсутні орієнтовані на молодь спеціальні дослідницькі програми.

Навіть перелік цих проблем (а їх можна продовжити) переконує, що зусилля, які докладаються нині задля залучення молоді в науку у вигляді призначення спеціальних стипендій і премій, можна порівняти з косметичним макіяжем там, де необхідний капітальний ремонт.

Кардинальне омолодження наукових кадрів можливе не шляхом концентрації засобів на розрізних маломасштабних програмах підтримки молодих учених, а в контексті зміни ситуації в науці загалом, включаючи організаційні, мотиваційні, матеріальні, соціальні аспекти. Необхідна система взаємопов'язаних заходів: зміна законодавства, зміцнення зв'язків науки і виробництва, підтримка інтеграційних процесів між науково-дослідними інститутами і вищими навчальними закладами, оновлення дослідницької бази, розширення конкурсного і проектного фінансування, заохочення міжнародної науково-технологічної співпраці, реформування кад-

рового складу наукових установ зі звільненням від нагромадженого «баласту», скостенілого в умовах стагнації наукової системи.

На конференції відбувся круглий стіл на тему: «Роль фізики і фізиків у розвитку наукових знань про природу та суспільство». Його організаторами були Міжнародна асоціація академій наук, Національна академія наук України, Відділення фізики та астрономії НАН України, Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України.

Круглий стіл став одним із заходів, що проводяться в Україні в рамках святкування Міжнародного року фізики, затвердженого резолюцією 58-ї сесії Генеральної асамблеї ООН за поданням Європейського фізичного товариства, Міжнародної спілки чистої та прикладної фізики і Генеральної конференції ЮНЕСКО. Було акцентовано увагу на ключовому значенні фізичної науки для прогресу людства, а також відзначено століття видатного відкриття Альберта Ейнштейна — спеціальної теорії відносності.

На засіданні круглого столу його учасники обговорили численні аспекти розвитку фізичної науки та освіти в Україні в соціокультурному контексті. У його роботі взяли участь 38 науковців з п'яти міст (Києва, Харкова, Дніпропетровська, Львова, Одеси), з-поміж яких — 6 академіків, 4 члени-кореспонденти НАН України, 7 докторів і 10 кандидатів наук, представники фізичної наукової та освітянської спільноти.

Академік НАН України *В.Г. Бар'яхтар* та доктор фізико-математичних наук, завідувач відділу історії науки ЦДПІН НАН України *Юрій Храмов* наголосили на фундаментальній ролі фізики у розвитку наукових знань про природу і суспільство. Академік НАН України *Я.С. Яцків*, член-кореспондент НАН України *С.М. Рябченко*, докторанти ЦДПІН НАН України кандидати фізико-математичних наук *А. Литвинко* та *І. Вавилова* акцентували увагу на проблемах утверджен-

ня наукового світогляду і формування наукової картини світу. Було підкреслено принципове значення та високий гуманістичний потенціал фізичної науки.

У виступах ішлося про необхідність ширшого впровадження у навчальний процес курсів з історії фізики (академік НАН України *Я.С. Яцків*, доктор фізико-математичних наук *Ю. Храмов*, доктор історичних наук, професор Дніпропетровського національного університету *В. Савчук*, кандидат фізико-математичних наук, доцент НТУУ «КПІ» *Л. Пономаренко*, кандидат фізико-математичних наук *А. Литвинко*).

Жваву дискусію викликало обговорення питання взаємодії фізики і влади та ролі видатних фізиків у розв'язанні політичних питань (академіки НАН України *В.Г. Бар'яхтар*, *М.С. Бородін*, *В.М. Локтев*, член-кореспондент НАН України *А.Г. Загородній*).

Учасники круглого столу значну увагу приділили стану та перспективам розвитку фізики в Україні. Обговорювалися пріоритети української фізики в галузі напівпровідників, енергетики, матеріалознавства, діяльність провідних наукових шкіл з фізики. Розглядалися також питання посилення популяризації фізичної науки (кандидат фізико-математичних наук, головний редактор журналу «Світ фізики» *Г. Шона*).

Підсумовуючи виступи, обговорення та дискусії, слід зазначити, що учасники круглого столу висловили глибоку стурбованість різким спадом зацікавленості молоді фундаментальними науками, що зумовлює недостатню підготовку фахівців наукоємних галузей. Було вказано на низку причин цього явища, зокрема, відсутність належного фінансування фізичних досліджень та застаріла експериментальна база, необґрунтоване скорочення годин на викладання фізики у вищих навчальних закладах і недостатня кількість навчальної літератури високого рівня, брак ґрунтовних популяризаторських програм у засобах масової інформації про сучасні досягнення науки і техніки тощо.

Учасники круглого столу висловилися за доцільність проведення подібних зустрічей, а також ухвалили пропозицію про створення робочої групи у складі академіків НАН України *В.Г. Бар'яхтара*, *В.М. Локтева*, *Я.С. Яцківа*, членів-кореспондентів НАН України *А.Г. Загороднього* і *С.М. Рябченка* для підготовки рекомендацій Міністерству освіти і науки щодо заходів з підвищення рівня фізичної науки та освіти в Україні.

З конференцією було скорельовано проведення 30 листопада — 1 грудня 2005 р. міжнародного семінару «Адаптація європейського досвіду підтримки інновацій у регіонах України», організованого Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України, Національним контактним пунктом Польщі за Європейськими дослідницькими програмами, Польською асоціацією бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів, Українською державною інноваційною компанією, Українською асоціацією бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів, Національним інформаційним центром України із співпраці з ЄС у сфері науки і технологій, Львівським центром науково-технічної та економічної інформації. Семінар проводився у рамках проекту «Створення сприятливих умов для розвитку інноваційних підприємств в Україні на основі регіональних механізмів» за підтримки Київської міської державної адміністрації, Міністерства закордонних справ Республіки Польща і Національної академії наук України. Він завершив цикл українсько-польських семінарів, що відбулися у вересні—листопаді 2005 року в Алушті, Львові та Донецьку.

На семінар прибули 85 представників державної влади, місцевого самоврядування, освітніх і наукових установ, малих і середніх підприємств, інституцій підтримки бізнесу Києва, Київської області (м. Бровари, м. Біла Церква), а також з Луганської, Львівської, Сумської, Одеської, Харківської, Черкаської областей і Автономної Республіки Крим.

Учасники семінару розглянули такі питання: стан інноваційного розвитку в країнах ЄС, зокрема у Польщі, а також у різних регіонах України; досвід Польщі у проведенні економічних реформ, розробка і реалізація стратегій інноваційного розвитку її регіонів; роль органів державної влади, місцевого самоврядування, освітніх і наукових установ, малих і середніх підприємств України у створенні національної інноваційної системи та розвитку інноваційних стратегій на регіональному рівні.

Були заслухані доповіді польських фахівців, учасники семінару обговорили найактуальніші питання із зазначеної проблематики, розповіли про власне бачення інноваційних регіональних стратегій для України.

Відкрив семінар начальник головного управління промислової, науково-технічної та інноваційної політики Київської міської державної адміністрації *О. Іваненко*.

В обговоренні проблем формування національних інноваційних систем у Польщі й Україні взяли участь: академік НАН України і почесний член Польської академії наук, голова Експертної ради Національної академії наук з питань науково-технічної експертизи інноваційних проектів технологічних парків *Я.С. Яцків*; доктор *Л. Куртиш* (Національний контактний пункт рамкової програми ЄС у Польщі); доктор *Ю. Шкворець* (Науково-дослідний інститут Міністерства економіки і з питань європейської інтеграції України); народний депутат України *К. Лятіна*.

З проблем регіональних підходів до управління інноваційною діяльністю виступили: директор відділу регіонального розвитку міжнародної кооперації у Свентокшисьькому регіоні Польщі *Т. Труськоласки*; завідувач відділу проблем інноваційного розвитку економіки, заступник директора з наукової роботи Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України *В. Соловійов*; *М. Клепка* (Національний контактний пункт рамкової програми ЄС у Польщі).

Регіональні інноваційні стратегії були в центрі уваги *Г. Коцека*, *Т. Трусколаски* (Польща), *О. Бойко-Бойчука*, керівника секретаріату Національної ради з питань державного будівництва, місцевого самоврядування і регіонального розвитку при Президенті України; *О. Хименка*, аналітика Державного департаменту інтелектуальної власності України.

З питань механізмів підтримки інноваційних малих і середніх підприємств з доповідями виступили: *Л. Куртиш*, *М. Перчински*, *К. Засядли* (Польща), *М. Яворський*, директор Львівського ЦНТЕІ, *В. Денисюк* (Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України).

Окрім того, в дискусіях брали активну участь *Е. Сунель* (Національний контактний пункт рамкової програми ЄС у Польщі), *Я. Паніс*, координатор національної програми ЮНІДО у Польщі, а також понад 20 представників з України.

Міжнародний семінар засвідчив плідність обміну досвідом з різних напрямів інноваційної діяльності, його стимулюючий вплив на формування інноваційного клімату і підвищення рівня інноваційної культури в регіонах України. Слід підкреслити особливу актуальність досвіду формування і реалізації регіональних інноваційних стратегій, яким поділилися польські учасники семінару.

В. ОНОПРІЄНКО,
доктор філософських наук

ЯК ЗВУЧИТЬ УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО?

**Круглий стіл «Мова та культура»
(21 лютого 2006 р., м. Київ)**

Уперше Міжнародний день рідної мови відзначався 21 лютого 2000 року у штаб-квартирі ЮНЕСКО у Парижі за рішенням Генеральної конференції цієї організації. Як наголосив у своєму посланні генеральний директор ЮНЕСКО Коїтіро Мацуура, всі мови визнаються рівними, оскільки кожна унікальним чином відповідає призначенню людини і кожна є живою спадщиною, яку нам слід оберігати. Адже із шести тисяч мов, що нині існують на Землі, більшості з них загрожує зникнення у найближче десятиліття. Тому акцентування уваги міжнародної спільноти на цій проблемі — важливий крок до визначення необхідності захистити розмаїття мов, а отже, і культур.

21 лютого 2006 р. у Києві відбувся круглий стіл «Мова та культура», присвячений

презентації нових монографій (за результатами роботи минулого року) й інтегрованої лексикографічної системи «Словники України». Відкриваючи зібрання, президент НАН України академік НАН України *Б.Є. Патон* наголосив на тому, що Національна академія наук приділяє велику увагу зміцненню української мови, зокрема розвитку словникової справи і лінгвістичних технологій, в основі яких — лексикографічні дослідження. З-поміж найуспішніших у цій сфері вирізняються три проекти: академічний «Словник української мови», семитомний етимологічний, а також українсько-російсько-англійський термінологічний словники.

В обговоренні актуальних проблем української мови, її визначальної ролі у становленні вітчизняної культури взяли участь міністр